

אדון זקן מאוד עם כנפיים ענקיות/ גבריאל גרסיה מרקס – סיכום

תקציר הסיפור

“איש זקן מאוד עם כנפיים ענקיות של גבריאל גרסיה מרקס הוא סיפור פנטסטי, המתאר את הופעתו המפתיעה והשערורייתית של דמות כלאיים משונה, “איש זקן מאוד עם כנפיים ענקיות”, הוא מתגלה ע”י פלאיו ואשתו אליסנדה.

במהלך הסיפור מתואר מחול שדים שהתרחש בכפר סביב אותו אדון זקן בעל כנפיים ענקיות.

במהלך השנים הספורות בהן שהה הזקן בלול התרגולות, שם שיכנוהו בני הזוג עד להמראתו לדרכו בסיום הסיפור.

תוך כך נחשפות החומרנות, הטיפשות, הבורות, הדעות הקדומות וצרות האופקים המאפיינים את תושבי הכפר ובעצם את החברה האנושית כולה.

שם הסיפור

“אדון זקן מאוד עם כנפיים ענקיות” היא כותרת ארוכה מאוד, מציגה מציאות כפי שהיא מבלי לקטלגה. הכותרת אינה מבחינה בין אדם זקן מאוד למלאך.

העדר הכינוי מלאך- כנראה בא להדגיש שהיצור לא היה מלאך, אלא באמת דמות אנושית.

ענקיות- העצמה בסיפור הפנטסטי

זקן מאוד- חוכמת חיים המאפיינת אנשים זקנים

אדון- מציין אדם מכובד, שליט ומושל ואף תואר לאלוהים, שליט כל העולם. התואר אדון לא מוזכר כלל בסיפור, אולי נרמז בסופו כאשר הרוח הגדולה באה מהים.

הכותרת מדגישה מיהי הדמות העיקרית ההופכת לגיבור הסיפור.

דמות המלאך

דמות גרוטסקית של זקן מכונף, דוחה ומסריח, “איש זקן... לבוש כסמרטוט... נותרו לו רק כמה חוטי שיער דהויים בגולגלתו הקירחת ושיניים בודדות בפיו”.

ולכן באופן טבעי משכנוהו בלול התרנגולות והפכוהו ל”תרנגולת ענקית בלה בין התרנגולות הנדהמות”.

מה שאיננו מצדיק לפחות לא בעיני המחבר את היחס האכזרי והמבזה שהדמות הזו זוכה לה בחברת בני האדם.

שכן, די מהר נשללות מן הזקן המכונף “זכויות המלאך” שלו.

וכבר למחרת בבוקר בני הסביבה הנוכחים סביב הלול משליכים עליו מזון כאילו היה “חיית קרקס”.

מאוחר יותר אנשים מיידים בו אבנים ואף מגדילים לעשות וצורבים את בשרו בברזל לסימון בקר- מה שכמובן מוביל להשתוללות "בשפה בלתי מובנת"

המלאך מצידו נשאר אדיש ומנוכר לחברת בני האדם ואינו מוצא שפה משותפת עימם, תרתי משמע.

ככל שמתקרבים לסיום הסיפור הולך ומתחזק המימד האנושי בדמותו של האדון הזקן עם הכנפיים, ההולך ומדקן ומאבד את כושר ראייתו ואת יכולתו להתמצא במרחב.

במקביל מחריפה הביקורת על יחס החברה לזקן, באשר הוא.

בלשונו העוקצנית מתאר המחבר את המלאך מנקודת מבטם של בני הבית, כמי שמשכפל עצמו ללא הרף וכביכול נוכח בכמה מחדרי הבית בעת ובעונה אחת.

בפועל, רומז המחבר לעובדה שהזקן נופל לטורח על בני הבית שאינם מסוגלים לשאת עוד את נוכחותו במחיצתם.

באופן מפתיע למדי מצליח המלאך הזקן לשרוד את החורף הקשה בחייו, להצמיח נוצות חדשות, "גדולות וחזקות", אותן הוא מצליח להסתיר מבעלי הבית.

באחד הבקרים בעידודה של "רוח גדולה" שבאה ככל הנראה מן הים, הזקן מבצע נסיונות המראה מגומגמים בכנפיו המחודשות.

ליסנדה עוקבת באהדה אחר הסתלקותו של המלאך הזקן מביתה.

סיום הסיפור, כמו פתיחתו, שומר על איזון בין הנשגב לחולין, הנחשפים בדמותו של האדון הזקן עם הכנפיים.

כאשר המראתו מלווה מצד אחד בסממנים מאגיים ("אותה רוח גדולה") ומצד שני מקפיד המספר להוריד את ההמראה לקרקע המציאות של המראה מגוחכת כמעט כושלת של יצור זקן ופתטי ובסופו של דבר הוא מצליח לעוף ולהיעלם מהכפר. לא ברור לאן פניו מועדות – אפשר שלשמיים ואפשר שלכפר אחר, שאולי בו יזכה ליחס מכבד ואנושי יותר, על אף היותו כה שונה.

איפיון החברה בסיפור

לחברה הכפרית המתוארת בסיפור יש תפקיד חשוב. מחבר הסיפור מבקש להעביר ביקורת כנגד החברה הנוהגת בזר המשונה כאילו היה חיה עלובה שמותר להתעלל בה. הציבור נוהג תחילה בסקרנות ובחשש מה מפני היצור המוזר, אך עד מהרה משנה את יחסו. ההמון נוהג באדון הזקן כאילו היה חיית קרקס מושפלת. דווקא בעלי המום, שניתן היה לצפות מהם למעט רגישות, משליכים לעברו אבנים. יחס החברה לאדון גובל בהתעללות ובניצול. כאשר מגיעה דמות מעניינת יותר, זונח ההמון את האדון ומעביר את תשומת-לבו לאטרקציה החדשה – אשת העכביש.

המחבר מעביר ביקורת גם על הממסד הדתי. האב גונסאגה המשמש כנציג הדת, מזהיר מפני הזיוף שבמלאך ורומז כי יש בו מן השטניות. בסוף הסיפור הוא נרפא מנדודי השינה שנגרמו לו בגלל האדון הזקן.

ביקורת חברתית מובעת גם באמצעות פלאיו ואשתו. בתחילה הם חושבים כיצד לעשות רווח מהיצור האומלל שנחת בחצר ביתם. אפילו העובדה שהתעשרו ממנו לא גרמה להם לגלות

רגישות אנושית כלפיו. ברגעי חולשתו, הם רואים בו מטרד וכאשר עזב אותם, הגיבו בשמחה שניכרת ממנה כפיות-טובה.

האדון הזקן עם הכנפיים לעומת אשת העכביש

הציבור, המחפש כל העת סנסציות וגירויים חדשים, מאבד עניין ביצור בעל הכנפיים ברגע שבו מגיעה אל הכפר האישה שהפכה לעכביש. מפנה זה מוסבר בסיפור גם בשיקולי כדאיות נוספים: דמי הכניסה שגבתה האישה היו נמוכים מאלה שנדרשו כדי לראות את האיש המכונף. יתר על כן, בעוד הוא זיכה בקושי את קהלו במבט (מעשה המתפרש בעיני הציבור כזלזול מצדו), התירה האישה-עכביש להציג בפניה שאלות בנוגע למצבה, ובתשובותיה סיפקה לקהל מלודרמה סנטימנטלית שהיוותה תמורה מלאה לכספו. גורם נוסף, המעיד על כך שהצפייה באישה משתלמת יותר, הוא שהאישה-עכביש, בשונה מהאיש בעל הכנפיים, מגיבה ופועלת על-פי ציפיות הצופים. הקהל אינו מוטרד מהשינוי שהתחולל בה, כי היא חושפת בפניו את המניע להתרחשות (אי-ציות להוריה), מה גם שסיפורה מלווה במסר חינוכי התואם, כנראה, את נורמות המוסר המקובלות על הציבור. את סיפורה של האישה מסוגלים היו תושבי הכפר להבין, ואילו הסיטואציה הדמיונית של איש בעל כנפיים היתה ונשארה מעבר להשגתם. לכן מגלה הציבור רוחב-לב כלפי האישה ומטיל לתוך פיה כדורי בשר טחון, בשעה שעל האיש המכונף הוא משליך אבנים וצורב את בשרו.

תשתית מתוך המיתולוגיה

גבריאל גרסיה מארקס נוהג להשתמש ביצירותיו בחומרים מיתולוגיים, לרוב בסימן של הפחתה והקטנה.

סיפור האישה שהפכה לעכביש נסמך על המיתוס של אראכנה: סיפורה של נערה כפרית שניחנה בכשרון אריגה נדיר. המתבוננים בה סברו שסגולה זו ניתנה לה על-ידי האלה אתנה, אולם אראכנה הכחישה זאת בתוקף והציעה כי השתיים יתחרו ביניהן. במעשה אומנותה, שהוצג בתחרות, בחרה להראות את חולשות האלים ואת שגיאותיהם. כשהסתיימה התחרות בניצחונה, זעמה האלה אתנה, השחיתה את יצירתה של אראכנה ועוררה בה רגשות אשמה ובושה. אראכנה, כתוצאה מכך, איבדה עצמה לדעת ומתה. בעקבות זאת, חשה האלה אתנה חרטה והיא התיזה על אראכנה נוזל פלאים, שהחזיר אותה לחיים, אך היא הפכה לעכביש. בסיפור המיתולוגי נתפשים כשרונה ומעשיה של אראכנה כהתגרות מפורשת באלים. אצל מארקס, נשמע הד קלוש לסיפור המיתולוגי. האישה שהפכה לעכביש נענשה מסיבה קטנונית וארצית – היא המרתה את פי הוריה בלכתה אל נשף הריקודים. בכך אולי מבקש מארקס לתאר את המציאות האנושית הפחותה המתוארת בסיפור.

בנוסף,

בדמותו של האיש בעל הכנפיים קיים הד למסורת הקדומה העוסקת בדמות המלאך הנופל. ואולם, בנבדל ממסורת זאת, לאדון המכונף בסיפור אין שגב והדר, אלא רק עליבות מעוררת דחייה: בכנפיו מקננים טפילים, ראשו מקריח, כנפיו מרוטות למחצה ובפיו רק שיניים מעטות. הוא רובץ בתוך קליפות ושיירי אוכל, והסביבה האופפת אותו עומדת גם היא בסימן של הזנחה והתנוונות.

יתכן שהופעתו של האדון המכונף ש"נפל מהשמיים" רומזת למלאך לוציפר, שגורש מהשמיים כעונש על חטא הגאווה. מכאן השערות של האישה הידענית המפרשת את הופעת האדון כ"קנוניה שמימית".

האירוניה בסיפור

אירוניה = אמירה הנשמעת לכאורה כפשוטה, אך מתברר שהכוונה הנסתרת שבה רומזת להיפוכו של דבר. האירוניה נועדה על-מנת לחשוף אמת נסתרת כלשהי, מתוך כוונה ביקורתית ו/או מתוך רצון ללעוג לדמות, לרעיון או לאירוע כלשהו. במלים אחרות, האירוניה היא צורת התבטאות דו-משמעית, שבה המשמעות הגלויה והתמימה של הדברים שונה, ואף מנוגדת, מן הכוונה הסמויה של המדבר – אומר א' ומתכוון ל-ב' (כאילו כתב דברים במרכאות כפולות).

הסיפור נמסר מפיו של מספר כל-יודע, אשר מתאר את ההתרחשויות בגוף שלישי. אין הוא מסתפק במתן עובדות בלבד, אלא הוא מלווה אותן בהבעת דעות ובחוות-דעת שיפוטית-ערכית.

1. המספר אומר על האיש בעל הכנפיים כי "המעלה העל-טבעית היחידה שלו היתה **הסבלנות**" – האירוניה נובעת מבחירתו של המספר להצביע על איכויותיו העל-טבעיות של האיש, דווקא באמצעות תכונת הסבלנות, שהיא תכונה אנושית. בכך למעשה, הוא לועג לאנשי הכפר (ואולי לרוב בני-האדם), החסרים את התכונה האנושית הבסיסית של הסבלנות וביטוי לכך ניתן ביחסם המזלזל והפוגע בפלא המיוחד שנגלה לעיניהם.
2. האב גונסאגה מזהיר את הציבור מפני נזקיו של האיש המכונף. הוא אומר כי "לשטן מנהג רע להשתמש בלהטוטים של **קרנבל** כדי לבלבל את קלי הדעת". האירוניה נוצרת מכך שברור שמי שמשתמש בסיפור בלהטוטי הקרקס, איננו האיש בעל הכנפיים (שנאמר עליו כי הוא "היה היחיד אשר לא נטל חלק באירוע החוגג סביבו"), כי אם תושבי הכפר, המתייחסים אליו כאל חיות קרקס בהשליכם לעברו דברי מאכל. בני הזוג פלאיו ואליסנדה סופגים את חצי הביקורת האירונית כאשר הם מתוארים כמי שקולטים את המציאות באופן מוטעה לחלוטין. "כך אירע שפסחו על עניין הכנפיים, והסיקו **ברוב היגיון**, שאינו אלא ניצול בודד..." – המלים "ברוב היגיון" נאמרות באירוניה, שכן המספר מציין במפורש שמסקנה "הגיונית" זו מבוססת על התעלמות מהפרט העיקרי – הכנפיים – המבדיל את האיש הזקן משאר בני-האדם בעולם.
3. בני הזוג, פלאיו ואליסנדה, נוהגים בכפיות-טובה מקוממת כלפי האיש הזקן שבזכותו הפכו לעשירים. אליסנדה רכשה לעצמה את המלחמה הטובה ביותר בכפר, פלאיו ויתר על עבודתו העלובה כשוטר, השניים רכשו לעצמם בית בן שתי קומות ובו מרפסות וגנים ולמרות כל זאת הם התקינו **סורגים על החלונות** – לא כהגנה מפני גנבים, אלא "כדי שלא יחדרו מלאכים" – דוגמת "המלאך" שהושיע אותם ובזכותו הפכו חייהם לאיכותיים. האירוניה נחשפת כאשר בני הזוג לא מוכנים לגמול לאיש שכה היטיב עמם, והם ממשיכים לשכנו בלול התרנגולות העלוב והמוזנח, ומשזה נהרס, מגרשת אליסנדה את ה"יצור" במטאטא באומרה כי "אסון הוא לחיות בגיהנום זה המלא מלאכים". כאשר נוטש האיש המכונף את הבית לצמיתות, נפלטת מפיה "אנחת רווחה, [...] שכן עתה כבר לא היה מטרד בחייה..."
4. הביקורת האירונית מופנית גם כלפי הציבור, המתואר כלא חכם במיוחד. הללו מעמידים את האיש המכונף במבחנים, בהם הוא אמור להוכיח את כושרו **בעשיית נסים** (להשיב לעיוור את ראייתו, להחזיר למשותק את כושר הליכתו, להבריא את המצורע מפצעיו). הוא מתאר את ההמון המעביר את התעניינותו מהאיש המכונף חסר-התועלת **לאישה שהפכה לעכביש**, המסוגלת להעניק מופע "**שובר לב הטעון אמת אנושית** רבה כל-כך ובצדה לקח מפחיד שכזה..." – כלומר, הציבור מסוגל להבין ולקבל רק סיפור סוחט דמעות עם לקח חינוכי ברור בצדו (מסקנה בנוסח: ככה ייעשה לילד אשר המרה את פי הוריו...). האירוניה ישירה ובוטה, כאשר המספר מכנה את ההמון הרואה באיש המכונף שבוי המוגדר כ"אסון טבע בהפוגה", בשם "הנשמות הצדקניות", שהרי הפער בין הבריות הללו לבין צדק הוא תהומי

הסיפור הפנטסטי

מהמסופר עולה כי לפנינו סיפור פנטסטי. בסיום יש התייחסות עקיפה לסוג הסיפור: המלאך הפך לנקודה דמיונית באופק הים...

המאפיינים העיקריים לסיפור פנטסטי:

1. מצבים לא ריאליסטיים- מוזרים מאוד: אדון זקן עם כנפיים ענקיות? פרט זה שובר את חוקי המציאות. דבר כזה לא נראה עד היום! בסיפורים מתוארים מצבים דמיוניים ביותר עד כדי גיחוך ואבסורד: מה שקורה לעיוור (צמחו לו שלוש שיניים חדשות אך ראייתו לא שבה), למשותק (לא זכה להלך, אך היה קרוב לזכות בלוטו) ולמצורע (עלו חמניות מתוך פצעיו)
 2. שבירת מחיצות: נשברת מחיצה בין עולמות, בין מהויות. האדון (בן אדם) מוגדר כמלאך (לא אנושי?): אדם-מלאך. בתחילה הוא מתואר כאיש זקן, חלש ועלוב. רקבעקבות ההבחנה של הידענית שהוא בעצם מלאך, מתייחסים אליו כאל מלאך בשר ודם! הוא יודע לשיר, הוא חלה באבעבועות רוח
 3. תדהמה והיסוס: בתחילת הסיפור מודגשת הבהלה, התדהמה של הסביבה מתופעת האדון הזקן-מלאך. במשך כל הסיפור מנסים לברר מה טיבו של מלאך זה. הסיפור מסתיים באותה חידתיות בה הוא נפתח.
- לתדהמה של הדמויות בסיפור מצטרף ההיסוס של הקורא: האם באמת הופיע מלאך? תהיות אלה ואחרות מחזקות את אוירת הסוד, התדהמה וההיסוס של הקורא.
4. סמליות: מיהו באמת המלאך? הסיפור מציג מספר אפשרויות- ניצול מאוניה, מלאך, שטן, אדון זקן, אדון עם כנפיים ענקיות כלומר אדם- לא אדם. בעצם זו דמות שאינה מתפנחת סופית, כלומר דמות סמלית רבת פשר.
 5. הסיום: הסיפור מסתיים כמו אגדה- הכל חוזר לקדמותו, הכל מסתדר. כמו שהופיע המלאך לפתע כך לפתע נעלם. "אין נפגעים" חלק מהאנשים אפילו הוטב מצבם

-

המסקנות העולות מהסיפור

1. יחס החברה למישהו מוזר/חריג, גובל לעתים בזלזול, ניצול והתעללות. ההמון מבקש להפיק תועלת עצמית ממי שנתפש כמסוגל להעניק אותה. במידה ולא ניתן להפיק תועלת, משנה ההמון את יחסו ההופך לעוין ואכזרי. באמצעות הסיפור הדמיוני על האיש המכונף, ניתן ללמוד על פגמי החברה – הן במובן המוסרי והן בעיות המחשבתי באשר לתופעות חריגות ומשמעותן.
2. המסר העולה מהסיפור הוא שאין להאמין במי שנראה כמלאך, כי הרי אין מלאכים בעולם. מי שמסוגל להושיע את האדם ממצוקותיו הוא האדם עצמו ומוטב לא לסמוך על כוחות דמיוניים שהם בבחינת אשליה חולפת.

המסרים העוברים מתוך הסיפור : תמיד צריך לקבל את השונה שבחברה. גם אם הוא לא יפה כמונו אם הוא לא חכם כמונו גם אם הוא לא "קול" כמונו צריך להבחין במה שיש בתוכו ומה מטרתו ולא לשפוט ישר את האדם.